

## Hallintovaliokunta

### Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024

#### Valtiovarainvaliokunnalle

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024 (VNS 1/2020 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 12.5.2020.

##### *Asiantuntijat*

Valiokunta on kuullut:

- kansliapäällikkö Kirsi Pimiä, sisäministeriö
- osastopäällikkö (hallinto- ja kehittämisosasto) Jukka Aalto, sisäministeriö
- kansallisen turvallisuuden yksikön johtaja Petri Knape, sisäministeriö
- osastopäällikkö (pelastusosasto) Kimmo Kohvakka, sisäministeriö
- talous- ja suunnittelujohtaja Kati Korpi, sisäministeriö
- osastopäällikkö (poliisiosasto) Tero Kurenmaa, sisäministeriö
- osastopäällikkö, raja- ja meriosasto Matti Sarasmaa, sisäministeriö
- maahanmuuttojohtaja Sanna Sutter, sisäministeriö
- finanssineuvos Arto Salmela, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Niina Huotari, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Jenni Jaakkola, valtiovarainministeriö
- taluspäällikkö Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Mikko Nygård, sosiaali- ja terveysministeriö
- poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen, Poliisihallitus
- johtaja, kuntatalous Ilari Soosalu, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- työ- ja elinkeinoministeriö
- korkein hallinto-oikeus
- Helsingin hallinto-oikeus
- tietosuojavaltuutetun toimisto
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- suojelupoliisi
- Häätäkeskuslaitos

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

- Maahanmuuttovirasto
- Senaatti-kiinteistöt
- Tulli
- Helsingin kaupunki
- Ammattiliitto Pro ry
- Julkisan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

### VALIOKUNNAN PERUSTELUT

#### Lausunnon rakenne ja painopisteet

Maailmanlaajuinen Covid 19 -koronaviruspandemia vaikuttaa ja tulee entistä enemmän vaikuttamaan koko maamme talouteen ja kehitykseen, valtion ja kuntien talouteen sekä yritysten ja yksityisten talouteen. Näin ollen myös käsiteltävänä olevaan julkisen talouden suunnitelmaan on suhtauduttava varauksella. Valiokunta on tässä tilanteessa käsitellyt vain osaa toimialansa tehtävistä. Näihin kuuluu kaksi kokonaisuutta: 1) sisäinen turvallisuus (painopisteinä poliisi laaja-alaisimpana yleisviranomaisena, mutta myös Rajavartiolaitos) ja 2) kuntatalous. Valiokunta on lisäksi arvioinut Maahanmuuttoviraston toimintaedellytyksiä. Tarkastelun lähtökohtana on näissäkin oloissa sen arvioiminen, kyetäänkö julkisen talouden kehysten pohjalta huolehtimaan lakisääteisten tehtävien asianmukaisesta hoitamisesta ja kansalaisten palvelujen turvaamisesta.

Turvallisuuden kokonaiskuvassa on viime vuosikymmenen aikana esiin noussut perinteisten uhkien lisäksi uusia uhkatekijöitä. Sisäiset ja ulkoiset turvallisuuden uhkatekijät nivoutuvat toisiinsa yhä tiiviimmin niin, että niiden hahmottaminen selkeästi yksinomaan vain jompaan kumpaan kategoriaan kuuluvaksi ei ole enää aiempaan tapaan mahdollista. Sisäisen turvallisuuden viranomaisten rooli on tapahtuneessa muutoksessa korostunut. Turvallisuusuuhkien operatiivisesta torjunnasta vastaavat keskeisesti sisäisen turvallisuuden viranomaiset ympärivuotisesti jokaisena päivänä ja kaikkina vuorokauden aikoina. Alkaneella vaalikaudella on ollut nähtävissä pitkästä aikaa positiivisia merkkejä siitä, että sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintaedellytysten parantamiseen ja samalla muun muassa kansalaisten perusoikeuksien turvaamiseen panostetaan.

Keskeiset hyvinvointiin liittyvät palvelut ovat kuntien vastuulla. Kuntatalouden lähivuosien näkymät ovat olleet jo aiemmin huolestuttavan heikot. Menot ovat kasvaneet nopeammin kuin tulot. Kuntien menoja ovat kasvattaneet erityisesti sote-menojen lisääntyminen. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös kuntien voimakkaaseen eriytymiskehitykseen. Parhaillaan vallitseva koronaviruspandemia on pahentanut tilannetta entisestään. Kuntatalouden vakauden turvaaminen on jo ennen pandemiaa edellyttänyt valtion ja kuntien toimenpiteiden ohella rakenteellisia uudistuksia. Koko yhteiskunnassamme taloudellinen tilanne näyttää pandemian myötä voimakkaasti heikkenevän, eikä ainakaan vielä tiedetä tarkempia vaikutuksia yhteiskunnan eri toimintoihin.

Valiokunta viittaa tässä yhteydessä jäljempänä lausuttua soveltuvin osin täydentävästi yhä ajantasaisiin lausuntoonsa HaVL 8/2019 vp (yhteinen lausunto julkisen talouden suunnitelmasta vuo-

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

sille 2020—2023 ja valtion vuoden 2020 talousarvioesityksestä) ja mietintönsä HaVM 5/2017 vp sisäisen turvallisuuden selonteosta.

### **ICT- ja toimitilakustannukset osana toimintamenoja sisäisen turvallisuuden toimialalla**

#### *Toimintamenojen kehykset ja budjetointi*

Viranomaisten varsinaisen toiminnan menojen kattamisen lisäksi toimintamenorahoituksesta katetaan tietojärjestelmäkustannuksia ja toimitilojen vuokramenoja sekä kaluston hankintamenoja. Toimintamenobudjetoinnin tarkoituksena on antaa viranomaisille harkintavaltaa ja liikkumavaraa menojensa kattamiseen. Esimerkiksi poliisin osalta toistuva alimitoitettu budjetointi on kuitenkin vienyt liikkumavaran ja kumuloinut syntyneet ongelmat.

Vaikeaksi tilanteen korjaamisen tekee se, ettei saadun selvityksen mukaan valtiovarainministeriössä tehdä tarkempaa ennakkollista arviointia ja laskentaa sen suhteen, miten rahoitus tulee riittämään viranomaisten eri menoihin. Toimitilavuokrien ja ICT-kustannusten arvioitua kasvua ei saadun selvityksen mukaan lähtökohtaisesti edes budjetoida, vaan esitetyt menojen lisäykset otetaan huomioon harkinnan mukaan osana määrärahan kokonaisarviointia.

Aiemman selvityksen perusteella lisärahoitus voi perustua lähinnä budjettilakeihin, joiden osalta valtiovarainministeriön edustaja on usein vastustanut tehtävien vaatimaa lisärahoitusta. Johtopäätös näyttäisi olevan eri vaiheissa saadun valtiovarainministeriön hyvin yleisluonteisen ja epämääräiseksi jääneen informaation perusteella, että lakisääteisten tehtävien hoitaminen voi perustua laajalti harkintaan ja priorisointiin toimintamenorahoituksen puitteissa. Tämä ei kuitenkaan ole valiokunnan mielestä mahdollista voimassa olevan lainsäädännön puitteissa kuin vain hyvin rajoitetusti.

#### *Hallitsemattomat ICT-menot syövät toimintarahoitusta*

Tietojärjestelmien avulla tuetaan viranomaisten toimintaa ja työn tuottavuutta. Valtion tietojärjestelmäkustannukset ovat suuret ja näyttävät jatkavan vuosittaista kohoamistaan ilman, että järjestelmiä käyttävillä viranomaisilla on keinoja käytettävissään vuotuisen kustannustason nousun hillitsemiseksi. Nämä lisääntyvät hankinta-, ylläpito- ja käyttökustannukset katetaan kuitenkin lähtökohtaisesti toimintamenoista ilman kustannusten ja niiden nousun kattavaa kompensointia.

Poliisin tietojärjestelmät ovat laajalti kansalliseen lainsäädäntöön tai EU-velvoitteisiin perustuvia. Ei-harkinnanvaraiset poliisin ICT-menot nousevat kehyskaudella saadun selvityksen mukaan asteittain vuoden 2019 tasosta noin 11,4 miljoonaan euroon vuonna 2024.

ICT-menoissa suurin haaste on Rajavartiolaitoksen osalta viranomaisesta riippumaton kustannustason nousu, mikä lisää ICT-menoja vuosittain noin neljällä prosentilla. Kustannustason nousua ei ole kompensoitu saadun selvityksen mukaan määrärahoissa vuosiin. Vaje ICT-menojen osalta on ainakin 4 miljoonaa euroa vuositasolla vuosina 2021—2022. Vaje nousee 6 miljoonaan euroon vuonna 2023 ja 6,5 miljoonaan euroon vuonna 2024.

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

### *Senaatti-kiinteistöt ja toimitilat*

Vaikka valtion virastojen toimitilamenot ovat yleisellä tasolla laskeneet, sisäisen turvallisuuden viranomaisten, kuten poliisin ja Rajavartiolaitoksen, toimitilakustannukset ovat kuitenkin voimakkaassa nousussa. Kustannusten kasvu johtuu valiokunnan saaman selvityksen mukaan turvallisuusviranomaisten toimitilojen tämän päivän vaatimuksista ja rakentamista koskevien viranomaismääräysten muuttumisesta. Lisäksi merkittävä osa etenkin poliisin mutta myös Rajavartiolaitoksen toimitiloista on peruskorjauksissa ja osassa on vakavia sisäilmaongelmia. Kiinteistöjen tekninen laatutaso nousee uudisrakentamisen ja peruskorjausten yhteydessä vastaamaan nykyisiä määräyksiä ja turvallisuusviranomaisten vaatimuksia, ja nämä seikat vaikuttavat saadun selvityksen mukaan myös vuokratasoon.

Poliisilla on vireillä Senaatti-kiinteistöjen kanssa yhteistyössä valmistellussa pitkän aikavälin toimitilasuunnitelmassaan kaikkiaan 55 toimitilahanketta, joista 30 hankkeen valmistumisajankohdasta ajoittuu kehyskaudelle, jolloin myös vuokranmaksu alkaa. Näiden lisäksi 16 hanketta odottaa vielä tarkempia laskelmia ja suunnitelmia.

Poliisin toimitiloissa on tällä hetkellä 12 sisäilmakohteeksi luokiteltua toimitilaa. Väistöiloihin henkilöstöä on täytynyt siirtää viidessä kohteessa siitä aiheutuvine haittoineen ja ylimääräisine kustannuksineen. Sisäilmakohteissa on ilmennyt laajahkoa oireilua ja sairastumisia sekä sisäilmaongelmista aiheutuneita ammattitauteja. Yhteensä sisäilmakohteet ovat pinta-alaltaan noin 55 000 m<sup>2</sup>, joka on noin 13 prosenttia kaikista poliisin toimitiloista (noin 432 000 m<sup>2</sup>). Näissä kohteissa on työskennellyt yhteensä noin 1 700 henkeä eli yli 20 prosenttia maamme poliisin henkilöstöstä.

Poliisin toimitilakustannusten arvioidaan nousevan kuluvan vuoden 75,3 miljoonasta eurosta vuoteen 2024 mennessä 88,0 miljoonaan euroon ilman toimitilaturvallisuuden parantamiseen liittyviä kustannuksia. Tämän jälkeen toimitilakustannukset nousevat parissa vuodessa noin 100 miljoonaan euroon vuodessa. Kehyksissä kompensoimaton toimitilojen kustannustason nousu on noin 12–13 miljoonaa euroa kehyskauden lopussa. Lisäksi vuosittain turvataso nostoon tarvitaan noin 4 miljoonaa euroa. Puuttuva rahoitus antaa erittäin negatiivisen kuvan valtion kyvystä huolehtia virastojensa toimintaedellytyksistä ja henkilöstönsä työsuojelusta. Tilanne on ongelmallinen myös vapautensa menettäneiden säilyttämisen kannalta.

Myös Rajavartiolaitoksella on Senaatti-kiinteistöjen kanssa yhteisesti valmisteltu vuoteen 2025 ulottuva kiinteistöihin kohdistuva investointiohjelma, jossa toimitilahankkeita on kaikkiaan 35 erillistä hanketta, ja näiden investointien kustannus on yhteensä noin 95 miljoonaa euroa.

Toimitilamenojen osalta Rajavartiolaitokselle kohdennetaan kehyspäätöksessä 2,5 miljoonaa euroa vuonna 2021 ja 2,4 miljoonaa euroa vuonna 2022 toimitilaturvallisuuden parantamiseksi. Lisäksi Rajavartiolaitokselle kohdennetaan niin sanotun omakustannusperiaatteen toteuttamiseksi 1,9 miljoonaa euroa vuosittain alkaen vuodesta 2021 Senaattikiinteistöjen vuokriin. Lisäys ei kuitenkaan ole riittävä suhteessa kiinteistöjen kuntoon. Riittävän ylläpidon ja välttämättömien korjaustoimenpiteiden tekeminen toimitiloille edellyttävät vielä noin 3,4 miljoonan euron vuosittaisesta lisäystä, joka puuttuu kehyksistä. Rajavartiolaitos ei voi enää vähentää kiinteistöjään, laitos on vähentänyt kiinteistöneliöidensä määrän jo alle puoleen vuodesta 2002 alkaen.

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

Sisäilmaongelmien vuoksi väistötiloissa Rajavartiolaitoksen henkilöstöä on tällä hetkellä yli 200 henkilöä ja noin 130 henkilöä joutuu pian siirtymään väistötiloihin, mikäli tarvittavia korjaustoimenpiteitä ei voida toteuttaa.

### *Toimintamenobudjetoinnin kehittäminen ja legitimiteetin palauttaminen*

Toimintamenobudjetointi on etenkin poliisissa ja Rajavartiolaitoksessa, joilla on muun muassa vireillä huomattava määrä koko kehyskautta pidempikestoisia toimitilahankkeita, johtanut siihen, että yhä suurempi osa varsinaiseen toimintaan tarkoitettusta rahoituksesta menee ICT-menoihin ja toimitilamenoihin sekä niissä tapahtuviin kustannusten nousuun ilman, että aiheutuvia kustannuksia olisi otettu asianmukaisesti huomioon julkisen talouden suunnitelmissa ja niiden pohjalta laadituissa vuotuisissa valtion talousarvioehdotuksissa. Näiden toimialojen kustannusrakenteen painottuu henkilöstömenoihin ja rahoitusvaje vaikuttaa sen vuoksi suoraan negatiivisesti viranomaisten varsinaiseen toimintaan.

Hallintovaliokunnalla, sisäministeriöllä toimialaministeriönä sekä sisäisen turvallisuuden operatiivisilla toimijoilla on valiokunnan arvion mukaan yhtenäinen käsitys viranomaisten tehtävien hoidon vaatimuksista ja näiden vaatimusten edellyttämästä rahoituksesta. Valiokunta on erittäin huolissaan siitä, että valtion talousarvioesityksestä ja julkisen talouden kehyksistä viime kädessä vastaavan valtiovarainministeriön käsitys poikkeaa merkittävästi etenkin viranomaisten varsinaisesta toiminnasta vastaavien tahojen edellyttämästä rahoitustarpeesta. Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallinnonalojen kesken viipymättä selvitetään ja korjataan toimintamenobudjetoinnin ongelmat.

Valiokunta katsoo, että toimintamenobudjetoinnilla ja kehysmenettelyllä on oltava viranomaisten lakisääteisten tehtävien turvaamisen edellyttämä yhteys todellisiin kustannuksiin ja niissä aiheutuviin muutoksiin. Toimintamenobudjetoinnin legitimiteetti onkin välttämätöntä palauttaa.

### **Poliisin tehtävistä ja toiminnasta**

Niin sanotun perinteisen rikollisuuden kokonaismäärässä ei ole 1990-luvulta viime aikoihin saakka tapahtunut olennaista muutosta (ks. myös HaVM 5/2017 vp). Poliisille ilmoitettujen rikoslakirikosten määrä on vuonna 2019 ollut 443 000 ilmoitettua tekoa. Yksityiskohtana voidaan mainita, että esimerkiksi poliisille ilmoitettujen seksuaalirikosten määrät näyttävät jatkavan edelleen nousuaan. Myös huumausaineiden käyttö ja siihen liittyvä rikollisuus ovat yhä lisääntyneet.

Tämän päivän rikokset ovat entistä monialaisempia, kansainvälisempiä ja niiden selvittäminen on vaativaa. Järjestäytyneen kansainvälisen rikollisuuden kasvun ohella tällainen rikollisuus näyttää myös kovenevan. Uudenlaiset rikollisuuden haasteet liittyvät muun muassa hybridiuhkiin ja kyberrikollisuuteen. Tietokoneet, älypuhelimet ja tietoverkko ovat osa yhä useampaa niin sanottua perinteistä rikosta.

Kuluvan vuoden kesäkuun alusta voimaan tuleva uusi tieliikennelaki vaikuttaa rikostilastointiin siten, että pääosa nykyisin liikenne rikkomuksina tilastoitavista teoista tullaan käsittelemään hallinnollisina liikennevirhemaksuina. Tämä merkitsee uudenlaisen prosessin omaksumista poliisissa ja myös tietojärjestelmämuutoksia. Liikennevirhemaksujen käsittelyn vaikutuksia poliisin toi-

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

mintaan on vielä liian aikaista arvioida muutoin kuin toteamalla, että maksujen määrä tulee olemaan merkittävä.

Liikenteen valvonnan tehostaminen on kirjattu hallitusohjelmaan. Valvonnan tehokkuus ja vaikuttavuus ovat raskaan liikenteen valvonta mukaan lukien riippuvaisia siitä, miten valvontaan pystytään kohdistamaan resursseja. Liikenteen valvontaan kohdennettavaksi tarkoitettua työaikaa joudutaan väistämättä osoittamaan myös muihin poliisin lakisääteisiin tehtäviin ja etenkin hälytystehtävien hoitamiseen.

Valiokunta pitää tärkeänä talousrikostutkinnan vaikuttavuuden lisäämistä ja harmaan talouden torjunnan resurssien vahvistamista. Julkisen talouden suunnitelmassa on sisäministeriölle ja poliisille osoitettu 0,9 miljoonaa euroa vuosille 2021 ja 2022 kahteen harmaan talouden kehittämishankkeeseen (poliisin osuudet 0,465 miljoonaa euroa ja 0,39 miljoonaa euroa). Sen sijaan harmaan talouden torjunnan henkilöresurssien vahvistamiseen ei rahoitusta ole osoitettu.

Keskimääräiset tutkinta-ajat ovat jatkaneet koko viime vuosikymmenen ajan nousuaan. Vaativimmissa rikosasioissa esitutkinta on voinut kestää vuosia. Tutkinnan vaativuuteen ja tutkinta-ajojen pidentymiseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi petosrikollisuuden siirtyminen tietoverkkoihin ja petosrikollisuuden kansainvälistyminen. Muun muassa lainsäädännön muutokset, jotka ovat lisänneet tehtäviä esitutkinnassa, ovat myös pidentäneet prosessien kestoa.

Rikosten selvitystaso on jo pidempiaikaisesti alentunut vähitellen. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista on kyetty selvittämään vielä kaksi kolmasosaa, mutta niin sanotuissa pimeinä poliisille ilmoitetuissa omaisuusrikoksissa selvitysprosentti on vain hieman yli kymmenen prosenttia. Kiinnijäämisriski on viimeksi mainituissa rikoksissa alhainen. Tutkinnan rajoittamispäätöksiä on viime vuonna tehty miltei 20 000 ja avoimia rikosjuttuja on vuonna 2019 ollut yhteensä noin 90 000. Takaisin saadun rikoshyödyn määrä on vaihdellut merkittävästi 2010-luvulla. Viime vuonna takaisin saatu rikoshyöty on kuitenkin palannut vuosikymmenellä vallinneelle tasolle lähes 45 miljoonaan euroon. Valiokunta pitää välttämättömänä, että rikosten selvittämisteiden negatiivinen kehitystrendi kyetään pysäyttämään ja selvitysprosentit saadaan kattavasti nousuun.

Valvonta- ja hälytystehtävien määrä on pysynyt koko viime vuosikymmenen suunnilleen samalla tasolla noin miljoonassa vuotuisessa tehtävässä. Kaikkein kiireellisimpien hälytystehtävien kokonaismäärässä hengen ja terveyden suojaamiseksi on kuitenkin viime vuonna tapahtunut selvää kasvua lähes 100 000 tehtävään. Samalla poliisin keskimääräinen toimintavalmiusaika on nousut. Kiireellisten hälytystehtävien turvaaminen on poliisin tehtävien keskeinen prioriteetti sekä perinteisiin että uusiin kiireellisiin hälytystehtäviin vastaamisessa. Käytännössä kysymys on toimintakykyisten kenttäpartioiden riittävästä määrästä. Harva-alueella, missä mahdollisuudet yleensäkin yleisvalvontaan tai muuhun näkyvään toimintaan ovat lähes olemattomat, hälytystehtävien hoitamisen toiminta-ajat ovat olennaisesti keskimääräistä pidemmät. Saadun selvityksen perusteella tulevien vuosien rahoituspohja heikentää tilannetta entisestään.

Valiokunta pitää tärkeänä hallitusohjelmaan viitaten kehyspäätöksessä vuosille 2020—2023 asetettua tavoitetasoa 7 500 poliisimiestä vuonna 2023. Poliisimiesten määrän lisäämisellä parannetaan poliisin suorituskykyä sen eri toiminnoissa ja vahvistetaan samalla yhteiskunnan turvallisuustilannetta. Poliisi on saanut vuonna 2020 valtion talousarviossa rahoitusta poliisimiesten

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

määrän nostamiseksi asteittain. Saadun selvityksen mukaan rahoitus riittää vielä vuonna 2021 pitämään poliisimiesten määrän yhteensä noin 7 380 henkilötyövuodessa eli vuoden 2020 tasolla. Kehykset eivät kuitenkaan näytä mahdollistavan tason nostamista tavoitellulla tavalla, vaan kehysten puitteissa vuosina 2022—2024 poliisimiesten kokonaismäärä laskee noin 7 100 poliisiin. Vuoden 2021 henkilöresurssitason nostaminen 7 500 henkilötyövuoteen edellyttää 28,4 miljoonan euron lisäystä kehyksiin vuodelle 2022. Vuoden 2023 tavoitetasolle pääsemiseksi tarvitaan lisärahoitusta kehyksiin saadun selvityksen mukaan noin 28,5 miljoonaa euroa (htv noin 73 000 euroa sisältäen palkkauksen, varustelun, työterveyshuollon yms.). Aikaan saatua myönteistä kehitystä ei pidä katkaista. Vuoden 2025 tavoitetasosta 7 850 poliisimiestä on myös syytä pitää kiinni (HaVM 5/2017 vp).

Yhteenvetona valiokunta toteaa, että kuluvan vuoden poliisin kehystaso 769 miljoonaa euroa nousee 775 miljoonaan euroon vuonna 2021, mutta laskee vuonna 2022 alle kuluvan vuoden kehysten 767 miljoonaan euroon. Vuosina 2023 ja 2024 kehystaso on 774 miljoonaa euroa. Viime vuoden toteutuneet menot ovat olleet 760 miljoonaa euroa. Kun otetaan huomioon edellä mainitut kattamattomat kustannusten nousut ja henkilötyövuosien lisärahoitustarve, nähdään, kuinka vaikea tilanne on pidempiaikaisesti tehtävien asianmukaisen hoitamisen kannalta, ellei kehyksiä tarkisteta. Vaikka poliisin kokonaisbudjetti on merkittävä, siinä ei aiemmasta alimitoitetusta rahoituksesta johtuen ole liikkumavaraa. Saadun selvityksen mukaan poliisin vuoden 2020 budjetissa on vapaasti jaettavaa rahoitusta vain noin 1,5 miljoonaa euroa.

### Suojelupoliisi

Julkisen talouden vuosien 2021—2024 suunnitelman mukaan tiedustelulainsäädännön tehokas ja asianmukainen soveltaminen varmistetaan ja suojelupoliisi saa kehyskaudella käyttöönsä uudet toimintaansa tukevat tietojärjestelmät. Suojelupoliisin uusien toimitilojen vuokramenoihin varataan lisärahoitusta 9,5 miljoonaa euroa vuodesta 2024 lukien.

Valiokunta toteaa, että turvallisuusympäristön muutokset sekä suojelupoliisin kannalta keskeisen lainsäädännön uudistaminen ovat vaikuttaneet kaikkiin sen toimintasektoreihin. Olennaista on myös, että suojelupoliisi on kehittänyt toimintatapojaan, organisaatiotaan ja suorituskykyään. Uuden siviilitiedustelulainsäädännön säätämisen myötä suojelupoliisi on muuttunut siviilitiedustelutietoa tuottavaksi turvallisuus- ja tiedustelupalveluksi.

Suojelupoliisille on tiedustelulainsäädäntöön liittyen myönnetty jo aiemmin pysyvä 10 miljoonan euron lisäys toimintamenoihin vuodesta 2019 lähtien sekä lisäksi rahoitus mainitun lainsäädännön edellyttämän teknisen infrastruktuurin rakentamiseen. Viraston uuden tietojärjestelmäkokonaisuuden keskeisimmät ratkaisut saadaan myönnetyn rahoituksen avulla tuotantokäyttöön vuoden 2020 loppuun mennessä ja siviilitiedustelulainsäädännön edellyttämä tekninen infrastruktuuri valmiiksi vuoden 2021 aikana.

Hallintovaliokunta katsoo, että julkisen talouden suunnitelma vuosille 2021—2024 muodostaa asianmukaisen pohjan suojelupoliisin toiminnan pitkäjänteiselle kehittämiselle ja samalla uuden tiedustelulainsäädännön käytännön soveltamiselle.

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

### Rajavartiolaitoksen tehtävistä ja toiminnasta

Valtioneuvoston kehyspäättökseen sisältyvällä lisärahoituksella vuosille 2021—2022 Rajavartiolaitos voi ylläpitää henkilöstövuosikehysensä toimintaympäristön ja uusien tehtävien edellyttämällä tasolla noin 2 900 henkilötyövuodessa. Lisäksi rahoituksella voidaan paikata merkittävimmät aikaisempien vuosien aikana syntyneistä operatiivisen kaluston ja materiaalin vajeista, jotka ovat laskeneet Rajavartiolaitoksen suorituskykyä.

Toimitilaturvallisuuden osoitettu rahoitus mahdollistaa Rajavartiolaitoksen toimi- ja laitetilojen saattamisen turvallisuusvaatimusten edellyttämään kuntoon. Kehyspäättös ei sen sijaan sisällä Rajavartiolaitoksen strategisten investointien edellyttämää rahoitusta eli kahden uuden ulkovartiolaivan ja kahden valvontalentokoneen hankintaa sekä maa- ja merirajan valvontajärjestelmän uusimisen jatkorahoitusta. Ilman rahoitusta nämä suorituskyvyt poistuvat kokonaan viimeistään vuonna 2026.

Rajavartiolaitoksen taloudellinen tilanne vuosina 2020—2022 on tyydyttävä. Rajavartiolaitokselle ei ole myönnetty kustannusneutraalin vuokratason noston lisäksi mitään lisärahoitusta vuosille 2023—2024. Ilman lisärahoitusta Rajavartiolaitoksen on ryhdyttävä merkittäviin sopeuttamistoimiin viimeistään vuodesta 2023 alkaen. Sopeuttaminen kohdistuu pääasiassa Rajavartiolaitoksen henkilöstömäärään, koska aikaisempien laajojen sopeuttamistoimien johdosta Rajavartiolaitos ei kykene enää sopeuttamaan toimintaansa muusta toiminnasta. Käytännössä tämä näkyy saadun selvityksen perusteella esimerkiksi rajatarkastusten hidastumisena sekä saariston ja itärajan viranomaispalvelujen heikentymisenä. Tämän hetkisen arvion mukaan toimintamenojen vaje vuodesta 2023 alkaen on vähintään 10 miljoonaa euroa vuositasolla, mikä tarkoittaa vähintään 165 rajavartiomiehen vähentämistä sekä lomautuksia. Lisäksi Rajavartiolaitoksen tulee vähentää operatiivista suorituskykyä ylläpitäviä hankintoja, mikä laskee suorituskykyä. Valiokunnan mielestä taloudellinen, tehokas ja operatiivisesti kestävä toiminta sekä pitkäjänteinen toiminnan kehittäminen kyetään turvaamaan ainoastaan pysyvällä toimintamenojen tasokorotuksella.

Rajavartiolaitoksen toiminnan päämääränä on rauhallisten olojen säilyttäminen maamme rajoilla. Rajavartiolaitoksella on oltava hyvä toimintakyky tehtäviensä mukaisesti yhteiskunnan turvaamiseksi kaikissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Rajavartiolaitoksen on kyettävä huolehtimaan etenkin päätehtävistään rajavalvonnasta maarajoilla ja merialueella sekä henkilöliikenteen rajatarkastuksista maarajan rajanylityspaikoilla, satamissa ja lentoasemilla. Rajavartiolaitoksen tehtävänä on myös johtaa meripelastustoimintaa ja suorittaa valvonta-alueellaan etsintöjä ja sairaankuljetuksia. Rajavartiolaitoksen tehtäviin kuuluu sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistuminen yhteistoiminnassa puolustusvoimien kanssa. Rajavartiolaitos hoitaa myös lainsäädännön puitteissa poliisitehtäviä ja vastaa tullivalvonnasta niillä rajanylityspaikoilla, joilla Tulli ei toimi. Rajavartiolaitokselle on lisäksi annettu johdettavaksi ympäristövahinkojen torjunnan johtovastuu talousvyöhykkeellä ja aluevesillä aavalla selällä vuoden 2019 alusta. Tässä tilanteessa taloudelliset prioriteetit Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta ovat toimintamenojen pysyvän korotuksen saaminen vuodesta 2023 lukien, valvontaa ja muita tehtäviä varten tarvittavien alusten ja lentokoneiden hankkiminen sekä teknisen valvonnan laitteiston ajantasaistaminen ja asianmukaiset toimitilat suunnitellulla tavalla.



## **Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp**

Valiokunta toteaa vielä, että Parikkalan rajanylityspaikan kaavailtu kansainvälistäminen lisää merkittävästi ja pysyvästi Rajavartiolaitoksen toimintamenoja. Valiokunta katsoo, ettei kansainvälistäminen ole mahdollista talousarvioesityksen tai kehyksen puitteissa. Parikkalaan ei ole myöskään mahdollista osoittaa henkilöstöä muilta ylikulkupaikoilta nykyisessä voimavaratilanteessa.

### **Tulli**

Valiokunta pitää myönteisenä, että Tullin toimintamenoihin osoitetaan julkisen talouden suunnitelmassa 1,8 miljoonan euron vuosittainen lisäys rikostorjunnan toimintaedellytysten varmistamiseen vuodesta 2021 alkaen. Lisäksi Tulli saa turvallisuusviranomaisten viestintäverkon (TUVE) käytöstä johtuviin lisämenoihin 1,17 miljoonan euron vuosittaisen lisäyksen.

Tullin määräraahakehys pienenee merkittävästi vuonna 2022, kun tulliselvitysjärjestelmän kokonaisuudistukseen osoitettu lisärahoitus päättyy. Valiokunta toteaa, että mainitun kokonaisuudistuksen loppuun saattamiseen tulee varata riittävät resurssit.

Saadun selvityksen mukaan arvonlisäveron alarajan poistuminen vuonna 2021 aiheuttaa merkittävän kasvun tulli-ilmoitusten määrään ja vaikuttaa näin ollen Tullin määräraahatarpeisiin. Tullille on aiemmin myönnetty rahoitus vain ICT-kustannusten kasvuun. Muutoksen toteuttamiseen tulee muiltakin osin varata asianmukaiset resurssit.

### **Pelastustoimi ja Häätäkeskuslaitos**

Pelastustoimen toimintamenoihin lisätään Pelastusopiston koulutustoiminnan turvaamiseen, koulutustoiminnan laadun kehittämiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemiseen 2,4 miljoonaa euroa vuosille 2021 ja 2022. Laadukkaalla koulutustoiminnalla varmistetaan pelastuslaitosten riittävä ja osaava henkilöstö sekä ihmisten kiireellinen avunsaanti. Valiokunta toteaa, että jatkossa menopaineita pelastustoimessa aiheuttaa esimerkiksi Pelastusopiston tutkimus- ja kehittämistoiminnan tason nostaminen. Pelastustoimen järjestäminen on tarkoitus siirtää osana sosiaali- ja terveystalouden uudistamista kunnista maakuntien vastuulle. Tällä on vaikutusta myös pelastustoimen rahoitukseen.

Hätäkeskuslaitoksen toimintameno- ja henkilöstökasvussa uuden hätäkeskustietojärjestelmän (ERICA) käyttöönoton johdosta kasvavien tietojärjestelmien käyttö-, ylläpito- ja kehityskustannusten vuoksi. Valiokunta korostaa, että hätäkeskusjärjestelmän kehittämisellä turvataan hätäkeskustoiminta kaikissa tilanteissa, ja sen rahoituksesta tulee huolehtia kestäväällä tavalla. Häätäkeskuslaitokselle ei käsiteltävänä olevassa julkisen talouden suunnitelmassa ole kohdennettu lisärahoitusta. Häätäkeskuslaitokselle on kuitenkin edellisessä kehyspäätöksessä osoitettu määrärahalisäys, jolla pyritään hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti turvaamaan Häätäkeskuslaitoksen toiminta ja suorituskyky.

Vuoden 2019 lopussa Häätäkeskuslaitoksessa on työskennellyt 580 henkilöä. Hallintovaliokunta on määrittänyt jo aiemmin Häätäkeskuslaitoksen minimihenkilöstömääräksi 600 henkilötyövuotta. Saadun selvityksen mukaan osana sisäisen turvallisuuden strategian toimenpiteitä on linjattu, että viraston henkilöstömäärän tulisi olla vähintään 630. Nykyiset hätäkeskuspäivystäjäkoulutus-

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

järjestelmät eivät tuota riittävästi koulutettua henkilöstöä viraston tarpeisiin. Häätäkeskuspäivystäjien koulutusmääriin vuonna 2019 tehdyt lisäykset näkyvät Häätäkeskuslaitoksen henkilöstömäärässä vasta myöhemmin. Valiokunta toteaa, että Häätäkeskuslaitoksen toimintaa ja suorituskykyä ei kyetä turvaamaan ilman riittäviä henkilöstöresursseja.

### Maahanmuutto

Maahanmuuttovirastolle osoitetaan kehyspäätöksessä lisämäärärahaa yhteensä 15,3 miljoonaa euroa. Määrärahasta varataan työ- ja opiskeluperusteisten oleskelulupahakemusten käsittelyn tehokkuuden ja sujuvuuden varmistamiseen sekä tähän liittyvään automaatiokehitykseen 8 miljoonaa euroa vuodelle 2021 ja 2,25 miljoonaa euroa vuodelle 2022. Lisämääräraha mahdollistaa 70 henkilön palkkaamisen näiden lupien käsittelyyn. Ulkomaalaisasioiden sähköisen asiankäsittelyjärjestelmän (UMA) ylläpitoon ja kehittämiseen osoitetaan 4 miljoonaa euroa vuodelle 2021 ja 1 miljoonaa euroa vuodelle 2022. Mainituilla lisäyksillä edistetään maahanmuuttohallinnon digitalisaatiota sekä pyritään varmistamaan lupakäsittelyn sujuvuus ja hakemusten käsittelyaikatavoitteiden saavuttaminen.

Valiokunta toteaa, että vireille tulevien hakemusten määrissä tapahtuvat muutokset sekä laissa säädetyt hakemusten enimmäiskäsittelyajat vaikuttavat merkittävästi Maahanmuuttoviraston resurssitarpeeseen. Maahanmuuttoviraston tehtävät ovat viime vuosina myös muutoin lisääntyneet. Edellä mainitut määrärahalisäykset kohdentuvat suunnittelukauden alkupuolelle. Valiokunta pitää välttämättömänä, että Maahanmuuttoviraston toimintaedellytykset turvataan myös pitkäjänteisesti.

Valiokunta toteaa tässä yhteydessä, että maahanmuuttoviranomaisten resursoinnin yhteydessä tulee kiinnittää huomiota prosessin kokonaiskestoan ja erityisesti hallintotuomioistuinten resursseihin. Tältä osin on myönteistä, että hallintotuomioistuimille kohdennetaan kehyskaudella oleskelulupien määrän kasvusta aiheutuviin lisämenoihin 2,3 miljoonaa euroa vuosittain. Kehyskaudella vahvistetaan myös ulkoasiainhallinnon maahantuloasioiden käsittelyä. Tavoitteena on julkisen talouden suunnitelman mukaan helpottaa erityisesti osaajien maahanmuuttoa ja nopeuttaa työperusteisen oleskeluluvan käsittelyaikoja.

### Kuntatalous

Maassa vallitsevien valmiuslain (1552/2011) mukaisten poikkeusolojen ja EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa tarkoitettujen poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi julkisen talouden suunnitelmassa esitetään vain riippumattoman ennusteen mukainen julkisen talouden keskipitkän aikavälin kehitysarvio. Ennusteessa on huomioitu ainoastaan jo päätetyt ja täsmennetyt toimenpiteet eikä siinä ole ennakoitu tulevia politiikkatoimia. Kehyskauden 2021—2024 lisäksi julkisen talouden suunnitelmassa käsitellään myös kuluva vuotta, sillä koronaviruspandemian vaikutusten laajuus ja siihen liittyvä epävarmuus heijastuvat myös kehysvuosiin. Hallintovaliokunnalla on ollut kuntatalouden tarkasteluun käytettävissään julkisen talouden suunnitelman lisäksi myös sen yhteydessä erikseen laadittu kevään 2020 kuntatalousohjelma.

Kuntatalouden, kuten koko kansantaloudenkin, ennustettavuus on nykytilanteessa poikkeuksellisen vaikeaa. Kuntatalouden kehitysarvio vuosille 2021—2024 on tehty painelaskelmana, jossa on

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

yleisen talous- ja väestökehityksen lisäksi huomioitu julkisen talouden suunnitelmaan jo sisältyvät kuntatalouteen vaikuttavat toimenpiteet. Laskelmassa ei näin ollen ole huomioitu kolmanteen lisätalousarvioesitykseen sisältyvää kuntien tukipakettia. Kehitysarvio ei sisällä kuntien ja kuntayhtymien omia sopeutustoimia tai veroprosenttien muutoksia vuosille 2021—2024.

Kuntatalouden näkymät ovat huolestuttavan heikot. Vuoden 2019 tilinpäätösarviotietojen perusteella kuntatalouden toimintakate ja vuosikate ovat heikentyneet selvästi edellisvuodesta ja lainakanta on kasvanut voimakkaasti. Kuntatalouden kehitysarvion mukaan kuntatalous heikkenee edelleen kuluvana vuonna, ja kehityksen arvioidaan jatkuvan. Kuntatalouden rahoituksen tasapainoa kuvaava toiminnan ja investointien rahavirta pysyy kehyskaudella 2,8—3,4 miljardia euroa negatiivisena.

Painelaskelman mukaan kuntien vuosikate heikkenee kehyskaudella ja samaan aikaan nettoinvestoinnit pysyvät korkeina. Suhdanteen ohella tulojen ja menojen epätasapainoa painaa muun muassa väestön ikääntyminen ja korjausvelka. Ennusteen mukaan kuntien lainakanta kasvaa kehyskaudella lähes 20 miljardia euroa. Talouden sopeutus paine koskee lähes koko kuntakenttää, mutta sopeutus paine vaihtelee merkittävästi kunnittain.

Selvityksestä ilmenee, että osa koronavirustilanteen ja sen rajoittamistoimien vaikutuksista on suoria, osa tulee välillisesti ja viiveellä. Merkittävimmät vaikutukset kuntiin aiheutuvat verotulojen vähentymisen sekä kasvavien sosiaali- ja terveydenhuollon menojen kautta. Kunnille aiheutuu myös maksu- ja vuokratulojen menetyksiä. Valiokunnalle esitetyn alustavan arvion mukaan koronakriisin yhteisvaikutus kuntatalouteen olisi noin 1,6—2 miljardia euroa heikentävä vuonna 2020. Tätä arviota on kuitenkin syytä pitää vain suunta-antavana, sillä koronapandemian vaikutuksia on vaikea erottaa muusta talouskehityksestä ja tilanteeseen liittyy muutenkin tavanomaista suurempi epävarmuus. Kunnille ja sairaanhoitopiireille syntyy kriisin johdosta myös varautumiseen liittyviä kustannuksia. Lisäksi esimerkiksi kiireettömän hoidon lykkääntymisestä aiheutuvat vaikutukset sekä vaikutukset sosiaalihuollon tarpeisiin ovat nähtävissä vasta myöhemmin. Kriisin vaikutukset vaihtelevat kunnittain merkittävästi riippuen pandemian leviämisestä, mutta myös muun muassa kunnan tulo- ja menorakenteesta sekä väestö- ja elinkeinorakenteesta. Lisäksi on huomioitava, että erot kuntien talouden tilassa olivat suuria jo ennen koronakriisiä.

Koronakriisin vaikutusten voidaan olettaa tarkentuvan vaiheittain. On myös todennäköistä, että vaikutukset kuntiin ajoittuvat eri tavoin. Kuntien tukemiseen liittyvää päätöksentekoa on tämän vuoksi vaiheistettu, mitä voidaan pitää tässä tilanteessa perusteltuna.

Hallitus on antanut 2.4.2020 eduskunnalle osana toiseen lisätalousarvioesitykseen sisältyviä koronatoimia esityksen laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (HE 32/2020 vp), jolla korvataan kunnille yritysten verotuksen maksujärjestelyjen muutoksista vuonna 2020 väliaikaisesti aiheutuvia kunnallis-, yhteisö- ja kiinteistöverotulojen viivästymisiä. Eduskunta on hyväksynyt lain 21.4.2020, ja laki on tullut voimaan 1.5.2020 (293/2020). Hallituksen esityksessä kuntien verotulojen on arvioitu vähentyvän yhteensä 547 miljoonaa euroa. Hallintovaliokunta on esityksestä antamassaan mietinnössä (HaVM 6/2020 vp) edellyttänyt sitä, että maksujärjestelyjen aiheuttamat verotulojen menetykset vuonna 2020 kompensoidaan kunnille mahdollisimman oikean määräisinä ja mahdollisimman oikea-aikaisesti. Mikäli esityksen mukaiset arviot poikkeavat merkittävästi toteumatiedoista, tulee verotulojen viivästymisestä johtu-

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

vien korvausten ja vähennettävien viivästyskorkojen määrää myöhemmin täsmentää vastaamaan toteutunutta, esimerkiksi lisätalousarvioesitysten tai vuotta 2021 koskevan kuntien valtionosuuslain vuosimuutosesityksen yhteydessä.

Kehysriihen yhteydessä hallitus on 8.4.2020 linjannut koronakriisiin liittyvästä laajasta toimenpidekokonaisuudesta, jolla kohdennetaan tukea kuntiin useiden toisiaan täydentävien toimenpiteiden avulla. Tavoitteena on kohdentaa tukea erityisesti niihin kuntiin ja tehtäviin, joihin pandemia vaikuttaa voimakkaimmin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallituksen päättämiin tukitoimenpiteisiin sisältyy sairaanhoitopiireille kohdistettava suora valtionavustus, jolla korvataan sairaanhoitopiireille suoraan koronapandemiasta johtuvia lisäkustannuksia. Lisäksi kuntataloutta vahvistetaan kuntien yhteisövero-osuuden määräaikaisella korottamisella, kuntien peruspalvelujen valtionosuuden määräaikaisella korottamisella sekä harkinnanvaraisen valtionosuuden korottamisella. Toimenpidekokonaisuus vahvistaa kuntataloutta vähintään miljardilla eurolla. Selvityksen mukaan avustusten ja korotusten määristä sekä tarkemmasta toteutustavasta päätetään valtion vuoden 2020 kolmannen lisätalousarvioesityksen yhteydessä.

Hallintovaliokunta korostaa, että tukipaketilla on kuntakentälle erittäin suuri merkitys, sillä kuntien taloudellinen tilanne on ollut jo ennen koronapandemiaa vaikea hitaasti kehittyneiden tulojen ja kasvaneiden sote-menojen vuoksi. Kunnilla, toisin kuin valtiolla, on lakisääteinen velvollisuus kattaa taseeseen kertyneet alijäämät laissa säädetyssä määräajassa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tulevissa lisätalousarvioesityksissä ja elokuun budjettiriihessä arvioidaan koronakriisin vaikutuksia kuntiin ja vaikutusarvioiden tarkentuessa täydennetään tarvittaessa kunnille suunnattua toimenpidekokonaisuutta. Koronakriisin vaikutukset tulee huomioida myös, kun arvioidaan erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien kuntien arviointimenettelyn mahdollista käynnistämistä. Siihen, miten kuntatalous kokonaisuutena toipuu, vaikuttaa paljon muun muassa se, miten eri elvytystoimet purevat.

Vuosille 2021—2024 tehdyn kehyspäätöksen mukaan valtionavut ovat vuonna 2021 yhteensä 11,6 miljardia euroa, mikä merkitsee vähennystä kuluvan vuoden tasoon noin 0,7 miljardia euroa. Tämä johtuu vuonna 2020 kunnille maksettavasta 547 miljoonan euron verotulojen viivästymisen kompensatiosta. Tämä kompensatio peritään kunnilta vuonna 2021 takaisin, kun kompensatian perusteena olevat lykkääntyneet verotulot kertyvät. Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuus (28.90.30) on noin 7,3 miljardia euroa ja veroperustemuutoksista aiheutuvien verotulomenetysten kompensatiot (28.90.35) noin 1,9 miljardia euroa.

Syksyn 2019 julkisen talouden suunnitelmassa asetetun menorajoitteen mukaan hallituksen toimenpiteiden nettovaikutus on vuonna 2023 kuntatalouden toimintamenoja korkeintaan 520 miljoonaa euroa lisäävä verrattuna kevään 2019 tekniseen julkisen talouden suunnitelmaan. Selvityksen mukaan menorajoite ylittyy, mikä johtuu lähinnä päätettyjen toimenpiteiden kustannusarvioiden kasvamisesta. Keskeistä on, että voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti kuntien uusiin tai laajeneviin tehtäviin ja velvoitteisiin osoitetaan 100-prosenttinen valtionosuus. Näin ollen menorajoitteen ylittyminen ei heikennä paikallishallinnon rahoitusasemaa valtion kantaessa uusien tai laajenevien tehtävien ja velvoitteiden täyden rahoitusvastuun valtionosuuksissa.

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp

Hallintovaliokunta korostaa, että uusien ja laajenevien tehtävien vaikutukset kuntatalouteen tulee arvioida realistisesti, jotta niitä vastaava valtionosuuden kasvu vastaa täysimääräisesti tehtävien aiheuttamaa kustannusten kasvua. Kuntien tehtävistä säädettäessä on huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua velvoitteistaan.

### VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

*että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.*

Helsingissä 8.5.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Riikka Purra ps  
varapuheenjohtaja Mari-Leena Talvitie kok  
jäsen Tiina Elo vihr  
jäsen Jussi Halla-aho ps  
jäsen Eveliina Heinäluoma sd  
jäsen Hanna Holopainen vihr  
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok  
jäsen Mats Löfström r  
jäsen Mauri Peltokangas ps  
jäsen Juha Pylväs kesk  
jäsen Piritta Rantanen sd  
jäsen Matti Semi vas  
jäsen Heidi Viljanen sd  
varajäsen Bella Forsgrén vihr  
varajäsen Niina Malm sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Ossi Lantto  
valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne  
istuntoasiainneuvos Henri Helo

**Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp**  
**Eriävä mielipide 1**

**ERIÄVÄ MIELIPIIDE**

**Perustelut**

Koronapandemian vuoksi Suomen talouden näkymät ovat heikentyneet nopeasti. Koronavirus ja sen torjuntatoimet aiheuttavat valtiolle miljardiluokan verotulojen menetyksen ja lisäävät toisaalta massiivisesti kuluja. Selvää on, että valtion velanottotarve kasvaa. Perussuomalaisille on kuitenkin tärkeää, ettei Suomi velkaannu koronakriisin vuoksi enempää kuin on välttämätöntä.

Perussuomalaiset katsoo, ettei hallituksen ratkaisua rahoittaa koronaviruksen aiheuttamat miljardien eurojen menolisäykset yksinomaan velkarahalla voida pitää vastuullisena ratkaisuna, ja että valtion menoja tulisi siksi kyetä priorisoimaan. Etusijalle tulisi asettaa suomalaisten terveys ja toimeentulo sekä työpaikkojen ja yritysten selviytyminen. Toissijaisista ja vähemmän tärkeistä kohteista kuten Suomelle taloudellisesti haitallisesta maahanmuutosta tulisi sen sijaan leikata.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä haluaa huomauttaa, että turvapaikkaperusteisen ja muun pääasiassa kehitysmaista saapuvan maahanmuuton kustannukset yhteiskunnalle lasketaan miljardeissa. Suurimmat kustannukset syntyvät sosiaaliturvan käyttämisestä. Maahanmuuttajat ovat huomattavan yliedustettuina esimerkiksi asumistuen ja toimeentulotuen saajien joukossa. Tiettyistä ongelmallisista lähtömaista saapuvien maahanmuuttajien elinkaarikustannukset Suomen julkiselle taloudelle ovat keskimäärin 690 000—1 300 000 euroa henkilöltä. Koska nämä kustannukset ovat luonteeltaan pysyviä, olisi huomattavia säästöjä mahdollista saada aikaan esimerkiksi lakkauttamalla kansallinen pakolaiskiintiö ja lopettamalla turvapaikanhakijoiden sisäiset siirrot.

Perussuomalaiset katsoo, että Suomesta tulee muutenkin tehdä nopealla aikataululla epähoukutteleva maa sellaiselle maahanmuutolle, joka heikentää huoltosuhdetta ja rasittaa taloutta. Tämä tapahtuu muuttamalla lainsäädäntöä siten, että kaikki turvapaikka-, oleskelulupa-, perheenyhdistämis-, vastaanotto- ja etuusjärjestelmään liittyvät houkustuskijät poistetaan. Huomattava on, että koska maahanmuutto vaikuttaa haitallisesti myös kaikilla sisäisen turvallisuuden sektoreilla, voidaan turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntöä kiristämällä vähentää merkittäväällä tavalla myös esimerkiksi poliisin ja oikeuslaitoksen eri toimijoiden kuormitusta. Lainsäädännön kiristämistä voidaan pitää toistuvaan lisämäärärahan kohdentamiseen verrattuna myös selvästi kestävämpänä ratkaisuna ulkomaalaisasioiden vuoksi ruuhkautuneiden hallintotuomioistuinten toimintaedellytysten parantamiseksi.

Perussuomalaisten mielestä rahallisia resursseja tulee vapauttaa siihen, että Suomesta ja suomalaisista pidetään huolta. Erityisesti kriisitilanteissa tämä on entistä tärkeämpää. Siksi viimeistään tässä vaiheessa kaikista haitallisista turvapaikka- ja maahanmuuttopoliittisista hankkeista tulisi voida luopua. Tällainen hanke on esimerkiksi lainsäädännön muutos, jolla poistetaan turvapaikanhakijoiden työkarenssi. Mainittu lakimuutos on hyvin ongelmallinen sekoittaessaan turvapaikka- ja työperäisen maahanmuuton keskenään. Rajojen avautumisen jälkeen se tulee houkuttelemaan maahan ihmisiä, joilla ei ole oikeutta kansainväliseen suojeluun, mutta jotka hakevat sitä silti. Jo tällä hetkellä turvapaikanhakijoilla on oikeus tehdä ansiotyötä oleskeltuaan maassa 3-6 kuukautta, mutta heidän työllisyysasteensa on hyvin alhainen. Lainmuutoksella ei tule olemaan

## Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp Eriävä mielipide 1

sellaisia vaikutuksia, joita sillä haluttaisiin olevan, mutta sen sijaan se tulee entisestään lisäämään sosiaaliturvakustannuksia ja matalapalkka-aloilla tapahtuvia väärinkäytöksiä.

Kuntatalouden tila on ollut heikko jo pitkään, ja monilla kunnilla oli vaikeuksia selviytyä lakisääteisistä tehtävistään jo ennen koronakriisiä. Kuntatalouden näkymä lähivuosille onkin historiallisen synkkä. Koronakriisin vuoksi kuntasektorin talous tulee kiristymään äärimmilleen vuosina 2020 ja 2021 koronapandemian heikentäessä kuntataloutta kuluvana vuonna noin 1,6—2 miljardilla eurolla. Samaan aikaan kuntien menoihin kohdistuu kovia kustannuspaineita liittyen esimerkiksi väestön ikääntymiseen, pitkäaikaistyöttömyyteen, yhdenvertaisiin palvelutarpeisiin ja ongelmiin saada avoimiin työpaikkoihin ammattitaitoista työvoimaa.

Tänä keväänä julkisen sektorin rahoitukselta on pudonnut taloudellinen pohja alta. Tästä huolimatta julkisen talouden suunnitelma sisältää lukuisia toimia, jotka vaikuttavat kehyskaudella ja sen jälkeen kielteisesti kuntatalouden tuloihin ja menoihin. Suomen Kuntaliiton hiljattain teettämän kyselyn mukaan selvä enemmistö kunnista katsoo, että niiden nykyisiä tehtäviä tai velvoitteita tulisi vallitsevassa tilanteessa karsia. Nykyisessä koronatilanteessa lähes kaikki kunnat pitävät tarpeettomana esimerkiksi oppivelvollisuusiän nostamista. Selvä enemmistö kunnista ei myöskään kannata uusien kansallisten kehittämishankkeiden käynnistämistä nykytilanteessa.

Suomen Kuntaliitto katsoo hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa, ettei kuntien menopaineita tule lisätä kehyskaudella ja että hallitusohjelmaan kirjattujen pysyvien ja määräaikaisten julkisen sektorin menolisäysten voimaantumisen ajoitusta ja mitoitusta tulee harkita uudelleen. Myös Perussuomalaisten mielestä hallitusohjelmaan kirjatuista kuntatalouteen negatiivisesti vaikuttavista hankkeista tulisi vallitsevassa kriisitilanteessa luopua. Esimerkkinä tällaisesta hankkeesta voidaan mainita juurikin oppivelvollisuuden pidentäminen.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo tässä yhteydessä aiheelliseksi kiinnittää huomiota myös maahanmuuton vaikutuksiin kuntatalouteen. Maahanmuuttajat käyttävät julkisia palveluita keskimäärin huomattavasti enemmän kuin maksavat veroja, mikä vaikuttaa myös kuntien palvelujärjestelmän toimivuuteen ja resursseihin esimerkiksi asumisen, varhaiskasvatuksen ja koulutuspalveluiden, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hallinnollisten tehtävien osalta. Tarpeelliset turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kiristykset vähentäisivätkin nopeasti myös kuntatalouden menoja.

### *Mielipide*

Edellä olevan perusteella esitämme

että valtiovarainvaliokunta ottaa päätöstä tehdessään huomioon eriävässä mielipiteessä esitetyt näkökohdat.

**Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp  
Eriävä mielipide 1**

Helsingissä 8.5.2020

Riikka Purra ps  
Jussi Halla-aho ps  
Mauri Peltokangas ps



**Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp**  
**Eriävä mielipide 2**

**ERIÄVÄ MIELIPIIDE**

**Perustelut**

Suomalaiset kunnat osaavine ammattilaisineen tekevät arvokasta työtä koronan vastaisen taistelun eturintamassa. Epidemian aiheuttamista kriiseistä niin terveydellinen, taloudellinen kuin sosiaalinenkin kriisi ratkaistaan merkittävilta osin Suomen kunnissa. Samaan aikaan koronakriisi on asettanut suomalaiset kunnat taloudellisesti poikkeuksellisen vaikean tilanteen eteen.

Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021—2024 puuttuu keskeisiltä osin ajankohtainen analyysi kuntatalouden tilanteesta ja kuntien rahoituspohjan muuttamisesta koronavirustilanteen seurauksena. Koronakriisin myötä jo ennestään vaikeassa tilanteessa ollut kuntatalous on joutunut vapaapudotukseen. Kunnat on autettava yli tilanteesta, johon ne eivät ole itse pystyneet vaikuttamaan tai varautumaan. Siksi hallituksen julkisen talouden suunnitelmassa kuntien tukemiseen osoittamat varat ovat riittämättömät.

Hallituksen on luotava kunnille uskottava pelastuspaketti, jolla vahvistetaan kuntien edellytyksiä toimia koronan vastaisessa taistelussa ja varmistetaan, että kuntien tuottamat peruspalvelut voidaan turvata jokaiselle suomalaiselle myös tulevaisuudessa. Lisävarat on ohjattava kunnille koronatilanteesta syntyvien ylimääräisten kustannusten ja menetettyjen verotulojen suhteessa. Lisäksi valtion on ohjattava suoraa tukea sairaanhoitopiireille suhteessa koronatilanteeseen varautumiseen ja syntyneisiin kustannuksiin sekä huomioitava erityishuoltopiirien nousevat kustannukset. Hallituksen on myös jatkuvasti seurattava kuntien taloustilanteen kehitystä ja reagoitava kuntien tarpeisiin siten, että kuntien edellytykset selvitä koko suunnitelmakaudesta varmistetaan.

Julkisen talouden suunnitelmaan sisällytettyjen uusien velvoitteiden rahoitus lepää tyhjän päällä. Lisäksi olettamukset uusien tehtävien rahoittamiseksi ovat kestävämmällä pohjalla. On epärealistista, että hoitajamitoitusta voitaisiin suunnitelman tarkoittamalla tavalla rahoittaa mm. tehostamalla kuntien digitalisaatiota ja palveluhankintoja. Samoin oppivelvollisuuden laajentamiseen osoitettu rahoitus (22 milj. euroa v. 2021, 65 milj. euroa v. 2022, 107 milj. euroa v. 2023 ja 129 milj. euroa v. 2024) vaikuttaa riittämättömältä. Kuntaliiton arvion mukaan oppivelvollisuuden laajentaminen tulee vuositasolla maksamaan kunnille yli 158 miljoonaa euroa. Tilanteessa, jossa kunnilla on vaikeuksia selviytyä nykyisistäkin velvoitteista, on valtioneuvoston tarkasti harkittava kuntien tehtäviä entisestään lisääviä lainsäädäntöhankkeita.

Jos hallitus kuitenkin päättää viedä eteenpäin merkittäviä lisäkustannuksia kunnille tuovia uudistuksia, on sen korjattava julkisen talouden suunnitelma siten, että tehtäviin tarvittava rahoitus on tosiasiallisesti kehyksissä eikä kuntien mahdollisuus selvitä nykyisten peruspalvelujen rahoittamisesta vaarannu. Hallituksen ei pidä osoittaa yhtäkään uutta velvoitetta kunnille ilman täysimääräistä rahoitusta.

Jos menot kasvavat nykyisen näkymän mukaisesti, on erittäin todennäköistä, että kehyskaudella menoihin joudutaan kohdistamaan uusia sopeutustoimia eli leikkauksia. Samalla olisi hyvin todennäköistä, että mahdolliset leikkaukset kohdistuvat juuri hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen

**Valiokunnan lausunto HaVL 5/2020 vp**  
**Eriävä mielipide 2**

(yleiskatteelliseen) perusrahoitukseen. Tämänkaltainen kehitys ei ole julkisten varojen tehokasta käyttöä.

***Mielipide***

Edellä olevan perusteella esitämme

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.5.2020

Mari-Leena Talvitie kok  
Anna-Kaisa Ikonen kok